

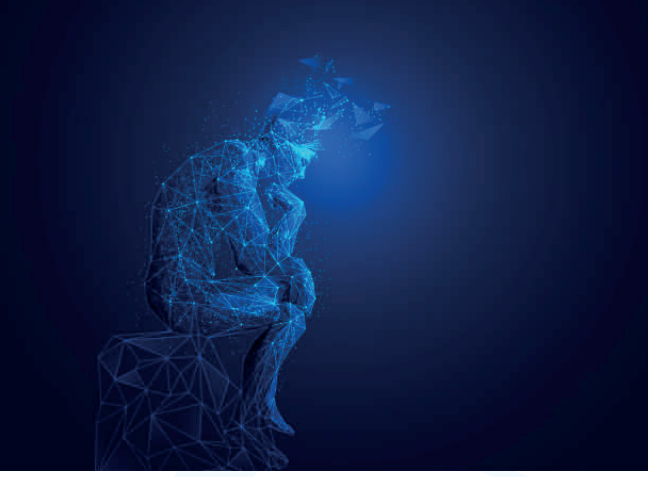
21. Yüzyılda Anadil Becerilerinde Felsefe Öğretimi

Felsefe eğitimi söz konusu olduğunda, felsefenin mi yoksa felsefe yapmanın mı öğrenileceği/öğretileceği önem kazanır. Kant ın dile getirdiği, "Size felsefeyi değil, felsefe yapmayı öğretiyorum" sözü, haklı olarak bu konudaki bir sorunu da gündeme taşır. Jaspers e göre, felsefe öğrenmek, tıpkı Kant ta olduğu gibi "felsefe yapmaya katılma" ve "felsefe yapmayı öğrenme"dir. Felsefenin tam olarak bir bilim gibi öğretiminin yapılamayacağı şuradan bellidir ki, onun genel geçer doğruları, kesin sonuçları ve felsefe metinleri dışında nesnesi yoktur. "Felsefe öğrenmek, öğretmenin düşünce akımına, araştırma, inceleme yöntemlerine katılmak demektir; bu da felsefe yapmaya katılmaktır. Burada öğrenilen Kant ın söyleyişiyse, felsefe değil, felsefe yapmaktır".

Felsefe eğitiminin en görkemli örnekleri olarak görebileceğimiz sokratik diyalogların pek çoğu, onca kavramsallaştırmadan, çözümlemeyen ve uslamlamadan sonra kesin bir sonuçla "şudur" diye bitmez, bir belirsizlikle, bir çözümsüzlükle (aporía), kimi zaman ele alınan sorunun güç bir sorun olduğunun itirafı ile biter. Bu durum, yeni çözüm arayışlarına kapı aralar. Göze alabilenler, hiçbir yanıtın nihai çözüm olamayacağını bile bile sorunu kendilerince çözüme kavuşturma denemesi içine girerler. Felsefedeki çok yanıtlılığı, çok yanıtlılığın karmaşasını ortadan kaldırma yönünde girişimde bulunan herkes (bu yönde bir çaba her filozofta az ya da çok görülür) ancak olası yanıtlar içinden bir yanıt olarak yerini alacak, böylece çözümün değil çözümsüzlüğün beslenmesine katkıda bulunacaktır. Nihai

sorulara nihai çözümler sunmayı istemek, hep bunun peşinde olmak felsefenin yazgısıdır, ama sunamamak, ya da sadece filozofların kişisel ve sınırlı bakış açılarıyla sunmak da yazgısıdır. Felsefe varlığını sorunlarını çözmede değil, çözememede, böylece kendi uğraşısı içinde onları çoğaltmada ve çeşitlendirmede bulur. Felsefenin tarihine baktığımız zaman, onun bir verilmiş cevaplar tarihi olmaktan çok, bir çözümsüz sorular tarihi olduğunu görürüz. Bu nedenle, "Felsefenin ifadesinde belirli güçlükler vardır. Bir uzman, diğer uzmanlar için biyoloji, kimya ya da tarih konusunda yazıyorsa, gönül rahatlığı içinde, genel olarak kabul görmüş bir alanı, bir konuyu ele alabilir ve konunun araştırılmasında kullanılan yöntem hususunda kabul edilmiş varsayımlardan yararlanabilir. Fakat felsefede evrensel olarak kabul edilmiş bir alan, konu ve yöntem yoktur. Felsefenin doğası ve işlevi, öteden beri bizzat kendisi için bir problemdir".

Aslına bakılırsa cevapsız değildir felsefi sorular, çözümsüz de değildir. Ancak, bu cevaplardan ve çözümlerden hiçbirisi, soruyu ortadan kaldıracak denli güçlü değildir. Ne söylenirse söylensin, nasıl cevaplanırsa cevaplanırsın, soru yine kendisi olarak kalacaktır. Bu nedenle felsefe, sadece yolda olmak değil, yolu farklı bir ruh hali içinde, farklı bir bakış ve yaşantı ile yeni baştan yürüme demektir. Felsefenin cevapları, bilimlerin verdikleri cevaplar gibi değildir. Bilimsel cevaplar soruyu önemli ölçüde bitiren cevaplardır. Artık bundan sonra yapılacak iş, bu cevapların öğretilmesidir. Bilim adamı herkes adına cevaplar soruydu. Oysa filozof, “bence” diye başlar ve yalnızca kendisi adına, kendi bakış açısına göre cevaplar. Bu cevap soruyu bitirmediği gibi yeni soruları da beraberinde getirir. Felsefede soruyu bitiren bir cevap olsaydı, soru yeni sorularla birlikte kendisini yineleyip çoğaltmasaydı, sadece verilen cevabın öğretilmesi söz konusu olacaktı. Felsefe öğretiminde öğretilen, filozofun “bence” diye başladığı görüştür. Öğrenirken “filozofa göre” olan cevabı öğreniriz. Doğal olarak bu göreceli cevap ancak filozof için geçerlidir. Filozof onu kendi adına cevapladığı için, soru başkaları için hala cevaplanmamıştır. Felsefenin hiçbir sorusu kesin çözümlere ve yanıtlara ulaşmadığından, bir öğrenim nesnesi olarak değil, bir düşünüm, bir tefekkür nesnesi olarak ortaya çıkar. Filozofun cevabı, ancak kendi cevabımızı bulabilmemiz için bir vesiledir. Bu nedenle felsefenin öğrenilmesi, felsefe yapmanın öğrenilmesidir. Onun öğrenimi ve öğretimi ancak yeni bir yanıt ve çözüme yarayabilir. Kesin bir sonuca ulaşmaksızın soruların yinelenip gitmesi, felsefenin bir hakikat arayışı olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Onun bu yazgısı, yüzlerce yıl önce Aristoteles’in dilinde şu şekilde ifade bulunmuştur. “Hakikatin araştırılması bir anlamda güç, bir başka anlamda kolaydır. Bunun bir delili, hiç kimsenin tam olarak onu elde edememesi, ancak öte yandan insan türü olarak ondan uzak olamamamızdır”. Aristoteles’in bu sözleri ile felsefenin tarihsel yazgısına ulaşmamız da mümkün görünmektedir: Felsefi sorulardan, doğasında merak bulunan insan varlığı olarak uzak kalamayız. Ama bu sorulara, kendilerini ortadan kaldıracak, soru olma niteliklerini bitirecek denli kesin ve genel geçer cevaplar da veremeyiz.

Burada şöyle bir soru sorabiliriz: Felsefeyi kimin için öğreniriz? Eğer o bir meslekse, her meslek gibi başkaları için, başkalarına fayda sağlamak için, bir iş ve hizmet üretmek için öğreniriz. Dewey, meslekten, topluma yararlı olan, toplumu oluşturan bireylere hizmet sunan etkinliği anlar. Meslek eğitimi de, bizi başkalarına ulaştırmaya, onlardan hizmet almaya ve onlara hizmet vermeye hazırlayan bir eğitimidir. Felsefecilik, eğer bir meslekse, bu onun

okutulup öğretilebileceği anlamına gelir. Felsefenin insanlara, toplumlara, uygarlıklara bir katkısı, bir yararı olabilir. Ama bu katkı bir meslek adamının yaptığı, sözcülemi bir doktorun, bir kimyacı, bir eczacının yaptığı anlamında bir katkı değildir. Felsefecilik, eğer başkalarına hizmet etmek anlamında bir mesleğe, başkalarına bu yolla hizmet etmek için öğreniriz. Ama acaba felsefe ile insanlara hizmet olur mu? “Felsefe hizmeti” sözcüğünün anlam ve içeriği nedir? Felsefeyi başkaları için okuyup öğrenmeye çalışmak, gerçekten felsefi bir tavır mıdır? Yoksa felsefe kendisi için okunup öğrenilen, kendisine hizmet için eğitimi yapılan bir etkinlik midir? Felsefeyi kendimiz için öğreniriz, bu eğitim biçiminin öncelikli amacı budur. Zira o bize ulaşmadan, bizden başkalarına ulaşması da mümkün değildir. Başkalarına öğretmek için felsefe öğrenmek, felsefenin kendi doğasında yoktur. Sorular, genelliği olmasına karşın, kişinin kendi varlığında keşfettiği sorulardır. Bu nedenle, kendi sorularını başkaları için yanıtlanamaz doğal olarak, öncelikle kendisi için yanıtlar. Böylece, ürettiği felsefe, filozofun kişiliği ve bireysel yaşamı ile özdeşleşir. Bu da, felsefeyi, yine felsefe yapmak için öğrendiğimiz gerçeğini doğrular. Felsefe bilgisi, öncelikle felsefe yapmaya yarar.

Felsefe eğitimi, felsefenin dönüp dolaşıp yine kendisine geldiği bir eğitim biçimidir. Bu eğitim biçimi, insanın yeryüzündeki varlığını aydınlatma yönünde kişiyi geliştirir. Bu da felsefeden bireye, insanlığa ve topluma gelen, sonuçta yine felsefenin kendisine dönen bir hizmettir. Bu hiç de azımsanamayacak bir hizmet olduğu için, felsefe her dönemde değerli olmuş ve insanlar onun eğitimi ve öğretimi ile meşgul olmuşlardır. Çünkü o insanın yeryüzündeki varlığının anlamını sorgulayabilecek, bu konuda bilgi ve düşünce üretebilecek en önemli insan etkinliğidir. Bu anlamda, felsefe eğitimi, insanın kendisine dönük bir eğitim biçimidir. Başkalarına hizmet götürme amacı taşımadığı için, bir meslek eğitimi değildir. Kişinin kendi varoluşu merkezinde bulguladığı felsefe ve felsefe eğitimi, sonuçta yine felsefenin kendisine dönen bir gelişim gösterir. Bu nedenle, felsefe eğitimi, salt felsefi soruların cevaplarının öğretildiği bir eğitim biçimi olmamalıdır. Böyle bir eğitim, çeşitli düşünceleri, akımları ve filozof görüşlerini öğretir öğretmesine, ancak bunların her birinin biricik cevap olmadığını da öğretir. Bunun da ötesinde, felsefe eğitimi, hazır ve öğrenilebilir cevaplarla felsefeyi bitirmez, düşünmenin bizzat kendisini teşvik eder ve onun gelişmesini ister. Kişinin kendi düşüncesini ortaya koymasına, kendi cevabını vermesine de imkan tanır. Denebilir ki, filozofların cevabı bunun için bir

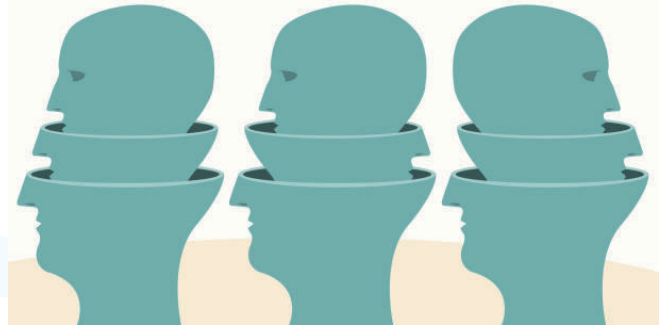

vesiledir. Kantın, "Size felsefeyi öğretmiyorum, felsefe yapmayı öğretiyorum" sözü gibi, Wittgenstein'in şu sözü de bu bağlamda değerlendirilebilir: "Yazımın, başkalarını düşünme sıkıntısından kurtarmasını değil, eğer olanaklıysa insanın kendi düşüncelerini harekete geçirmesini istiyorum". Felsefe eğitimi, en önemli gerekçesini, soruları, verilmiş cevaplarla tüketmede değil, kişinin kendi cevabını üretebilmesine yaptığı katkıda bulur.

2. Anadil Becerilerinde Felsefe Öğretimi

"Bu dünyadan göçüp giderken kim bilir kimler neleri özleyeceklerini düşünüp üzülürler. Bense, dilimden, anadilimden yoksun kalacağım diye yanarım". Genellikle "düşünme üzerine düşünme" olarak da ifade edilebilen felsefe kavramı Uygur'da dünya görüşü ve dil bağlamında sorun haline getirilir. Uygur'a göre her dilin bir felsefesi vardır. Fakat dil, felsefe demek değildir. Felsefe, konuşulan dilde hazır değildir. Dilden giderek felsefe yapılır, her dilin de kendine özgü felsefesi olduğundan bir dilde yapılan felsefe de o dilin yapısına göre kurulur. Bu yüzden Uygur'a göre dil ile felsefe arasında karşılıklı bir ilişki, bir koşutluk oluşmaktadır. Felsefenin dünya görüşüyle ilişkisini araştıran Uygur'a göre "felsefe ile dünya görüşü eşanlıklı uğraşlar değil"dir. Hem felsefe yapmada hem de dünya görüşünün oluşmasında dil belirleyici bir yerde durmakla beraber, Uygur açısından dünya görüşü dilde yansır; tümüyle dil dünya görüşüdür sonucu çıkmaktadır. Yine de Uygur bunlar arasında bir özdeşliğin bulunmadığını söylemeye eğilimlidir. En temelde dil olmakla beraber dil ve başka öğeler dünya görüşünü oluşturur. Bu noktada başka öğeler önemlidir. Felsefenin yeri de çoğu kez dünya görüşlerinin ötesinde oluşur. E.Cassirer de diller arasındaki ayrımı, Humboldt'a dayanarak dünya-görüşleri arasındaki ayrım olarak görmektedir. Tanımlamadan uzak dursa da Uygur, kısmen tanımlara da başvurmaktadır. Felsefeyi belli karışık-

lıklara düzen getirme denemesi olarak tanımlarken dünya görüşü için de şunları yazmıştır: "Bir dilin dünya görüşü, o dilin dünya-yorumu, dünyanın o dille, o dildeki kuruluşu, düzenlenişi, dünyanın o dili konuşanlarca büründüğü biçimdir". Dünya görüşü, dil ve felsefe ilişkisi "bölük-pörçük felsefe" bağlamında yeniden ele alınacağından şimdilik sadece değinmek yeterli görülmüştür. Anadil konusu felsefenin özellikle Yeniçağ'dan itibaren önemli bir sorunu olmuştur. Filozoflar anadili konusunda çok kez hemfikir olmadılar, ama giderek aynı noktaya doğru gelindiği de görünmektedir. Yani: anadilin önemli olduğu. Örneğin; Leibniz ya evrensel bir dil arzuluyordu ya da Latince yazmanın önemine inanıyordu. Almancayı tutmuyordu. Descartes ise evrensel bir dil düşlese de bu noktada farklı düşüncelere de sahipti: "Eğer hocalarımın dili olan Latince de değil de, yurdumun dili olan Fransızca yazıyorsam, bunun nedeni saflığını hiç kaybetmemiş doğal akıllarını kullanan kimselerin, görüşlerim hakkında, yalnızca eski kitaplara inananlardan daha iyi yargıda bulunacaklarını umuyor olmamdır". Türk dili ve Türkçe felsefe konusunu ele aldığı çalışmasında Uygur da şunları söylemekte: "Bir ülkedeki felsefenin durumu, gidişi, gelişmesi o felsefenin ortaya çıktığı dile bağlıdır varlıkça. Dil-ötesi bir felsefeden, dil öncesi ya da dil-sonrası bir felsefeden, ancak sözünü edebildiğimiz oranda haberimiz olur. Felsefe olarak

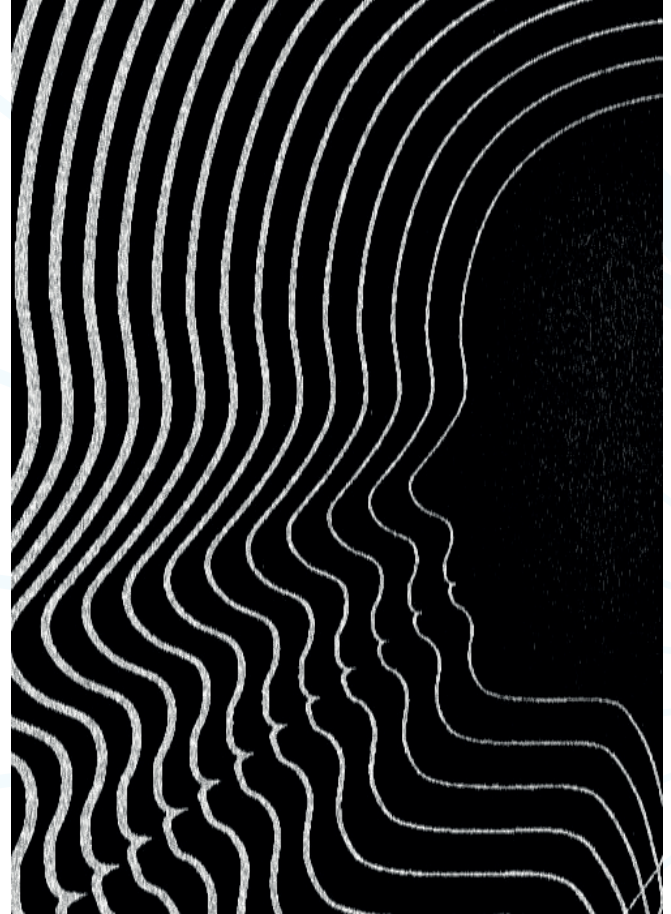

felsefe, özü gereği dille, dilde kendini dışa vurur. "Buna göre 'Türk felsefesi' Türkçe, Türkçeyle, Türkçede kendini gösteren felsefedir" . Gerek Macit Gökberk ve Bedia Akarsu gerekse birçok Türk felsefecisi gibi Uygur da insanın ancak kendi dilinde (anadil) yüksek düzeyde düşünme ve felsefe yapma imkânı bulacağına inanmaktadır. Bu anlayış da anadili odak alarak felsefe yapan felsefecilerimiz için ortak bir izlek durumundadır. Yani bu izleğe göre herkes için en yüksek düzeyde düşünme ve kavrayış ortaya koymanın yolu, kökeni, bağlantısı bilinmeyen diller değil, anadildir. Gökberk, herkes için en anlaşılır dil, kendi anadilidir derken pek haklıdır .

Tüm bu anlatılanlardan hareketle insanlar kendi dilleri üzerine düşünür ve yaşayış gerçekleştirir. Kendi diline uygun düşünüp sorgulayan var olanların varlığını , anlamını ve bilimin temelini oluşturan felsefe insanın anadil becerilerine göre şekil alır. İşte bu yüzden ki tüm ülkelerin düşünürleri aynı şeyi sorgulasa bile farklı ifade edişlerde bulunmuşlardır. Anadil Becerileri toplumlarda farklılık taşıdığından ifade edişin ve felsefe öğretiminin temelinde yer alır.Buna rağmen birçok dilin anadil becerileri ortaktır. Temelinde dinleme , konuşma , yazma ve okuma olan bu beceriler etki alanı çok geniş olup insanın var olma sürecinden itibaren devam etmiştir. Sorgulama insanın yaratılışından itibaren var olan bir özellik olduğu ve felsefenin temel dayanağı olduğu için bu temel beceriler içinde bir araya gelmiştir. Çünkü insanlar konuşarak ve okuyarak bilim için gerekli

olan birçok başlığı felsefi bir şekilde ele alabilmişler; dinleyerek ve yazarak bunları bir sonraki toplumlara ulaştırabilmişlerdir. Bunun içindir ki Anadil Becerileri ve Felsefe Öğretimi ayrı düşünülemez alanlardır. Anadil Becerileri dili var eden düşünme ise insanlığı devam ettiren eylemlerdir. Anadil Becerilerinde Felsefe Öğretimi bitmeyen bir süreç olacaktır ve en doğru haliyle işlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. (1985). *Metafizik* (Çev. Ahmet Arslan). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Aristoteles, (1996), *Metafizik, Sosyal Yayınları*, Çev: Ahmet Arslan, İstanbul
- Cassirer, E., (1980), *İnsan Üstüne Bir Deneme, Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Gökberk, M., (2004), *Değişen Dünya Değişen Dil*, YKY, İstanbul.
- Uygur, N., (2006b), *Kültür Kuramı*, YKY, İstanbul.
- Uygur, N., (2005a), *Dilin Gücü*, YKY, İstanbul.
- Uygur, N., (2005b), *Yaşama Felsefesi*, YKY, İstanbul. Uygur, N., (2004), *Eşekler, İkindiler, Yetişimler*, YKY, İstanbul.
- Uygur, N., (2003), *Dipten Gelen*, YKY, İstanbul.

KÜBRA ER / Okyanus Kolejleri
Ortaokul Türkçe Bölüm Başkanı